

He parlat de la recerca panikkariana desplegada en aquesta obra. Com ja hem dit al principi, deixem per una altra ocasió el reptre hermenèutic formidable de la biblioteca parlant en primera persona, semblant i alhora diferent del plantejat per Borges a «La biblioteca de Babel». Només hi afegiré que som davant d'una idea molt panikkariana, ja que, com recordava el pensador de Tavertet, l'Ésser no només «és», sinó que l'Ésser també «ets», i l'Ésser «sóc».

Aleix BONFILL
Facultat de Filosofia (URL)

Salvi Turró, *Filosofia i Modernitat. La reconstrucció de l'ordre del món*.

Barcelona: UBe, 2016, 228 pàg.

El llibre ressenyat de Salvi Turró ens ofereix una nova oportunitat per a la reflexió sobre el sentit de la Modernitat en plena concordança amb la idoneïtat del debat que recupera la perspectiva de la filosofia moderna. La qüestió sobre el seu sentit intern en el text està estructurada en dos plans interconnectats, que són: *La filosofia moderna: conceptes i perspectives*, i *La comprensió del món en la Modernitat*. La mateixa interconnexió està supeditada a la recerca d'una comprensió que revitalitzi el nostre present filosòfic. No és aquest un text de ruptures i discontinuïtats, ni de desconnexions, sinó una aposta constructiva i acurada que planteja la vigència del projecte il·lustrat i de reforçament dels supòsits teorico-pràctics que tot discurs intersubjectiu ha de reconèixer

en la seva dependència amb la Modernitat.

La primera part reconstrueix el sentit i la periodització de la Modernitat com a època filosòfica, mostrant unes «sedimentacions» significatives que enriqueixen els debats que toquen la dicotomia entre Modernitat i postmodernitat. Des de l'aprehensió d'aquestes posicions, el recurs a certs autors que han abanderat la Modernitat, a més d'activar la reflexió crítica, ha d'esperonar la superació dels tòpics simplificadors i moltes vegades estèrils. Ens adonarem de certes insuficiències de les comprensions hegeliana, neokantiana, fenomenològica i heideggeriana. La direcció apunta cap a la continuïtat d'allò modern. I precisament per això podem afirmar que som davant d'un text summament interessant. La utilització acadèmica i alhora creativa dels problemes que han redefinit la Modernitat està inserida en un *modus operandi* que pretén orientar en el món (com a record llunyà d'aquell *mundus*, que era alhora un eco del *kósmos* que perfilà el *Timeu* platònic), reconstruint la seva noció, i oferint noves possibilitats de reordenament (del món), en un examen de les comprensions possibles que es consideren més rellevants.

Una lectura atenta del text ens alerta de la necessitat de ressituar l'antinòmia entre comprensió racional i desenvolupament històric, i en aquest sentit la comprensió en el hegelianisme inauguraria la genealogia de la Modernitat com a època. En la filosofia de Hegel podem ubicar la mediació entre l'etern vertader i allò historicocontingent, producte d'una elaborada història de la filosofia com a veritable activitat filosòfica. Posteriorment, el hegelianisme revertirà el

seu sentit originari, i sota la influència de Kuno Fischer s'imposarà una visió molt més rígida i tòpica de la filosofia moderna, que d'alguna manera hem heretat. Continuant l'examen de les comprensions, la neokantiana s'aparta de la reflexió de l'idealisme i de la comprensió hegeliana. Abandonem la lectura del pensament modern que iniciava un desplegament de l'absolut i s'adopta una perspectiva epistemològica com a necessitat de retorn al posicionament crític i gnoseològic. L'idealisme és considerat interruptor de la línia crítica que inaugura Kant, però Salvi Turró ens fa veure que en realitat hi ha una certa continuïtat de significats «epocalcs». Això vol dir, per exemple, que la reconstrucció de la síntesi categorial i l'origen del concepte, en la seva relació, no exclouen la historització del pensament. En relació amb aquesta problemàtica podem ubicar també la comprensió fenomenològica, la qual treu a la llum els substrats significatius i culturals en el procés genètic de transmissió i renovació científica i filosòfica. Husserl acabarà facilitant la revisió de l'herència moderna, abonant el «terreny» de les facticitats (*Lebenswelt*, historicitat, transmissió cultural) en diàleg amb la tradició, per fer-nos adonar que la *Krisis* de las ciències europees era una crisi del sentit mateix de l'activitat científica. La comprensió heideggeriana inverteix la reducció neokantiana, que enllaça la concepció de la realitat a un problema epistemològic. Per a Heidegger, darrere de tota manera de pensar i de conèixer s'oculta un posicionament que es pregunta per la possibilitat de l'ésser de l'home, o sigui, hem canviat el pas respecte de l'ambició fenomenològica. Així, els actes categorials i objectivants que fonamenten el

sentit de la cièntificitat pressuposen unes determinades maneres d'entendre què és l'ens; de manera similar, el substrat últim de la història que hem reconstruït per comprendre el present i possibilitar una reflexió filosòfica, se'ns presenta com a recerca ontològica/metafísica en tota la seva radicalitat. Es fa necessari un pla que sobrepassi les lectures neokantianes i fenomenològiques, és a dir, el de la determinació de l'ésser de l'ens. Aquí tenim una comprensió ontològica de la realitat que cada època, com a configuració històrica i essencial del pensar, prescriu. Aquesta comprensió és l'ontoteologia, tot produint-se ara un nou apropament a Descartes i a Kant, que l'autor connecta amb les comprensions anteriors fins a aconseguir explicar de quina manera l'essència de la Modernitat consisteix a desplegar la constitució ontoteològica que la metafísica incorporava des que Plató definís l'ésser com a *ésser-eidos*.

Aquestes comprensions es relacionen directament amb la complexitat de la Modernitat com a voluntat de domini tècnic, que en realitat és una herència compartida. Una retrospectiva vers l'origen de la Modernitat posa en primer pla la dependència que tenen en relació amb l'operació cartesiana, en què el moment teòric i el tecnològic es compenetren, en què l'ontologia mecanicista es transmet com a construcció teòrica que permet assolir el projecte de domini pràctic que havien formulat els renaixentistes. Salvi Turró sintetitza magistralment aquestes operacions connectives que s'han transmès com a base d'una concepció del món reglada, d'un ordre del món que haurem de reconstruir de manera diferent. Però la determinació de la Modernitat com a període

filosòfic exigeix una observació prèvia que considera un canvi d'alfabet entre l'àmbit del *mundus* i la nova concepció que inauguren Galileu i Descartes. Aquesta posició evidència l'existència de períodes de desestabilització progressius de les idees precedents fins a la seva mateixa substitució. Ara bé, canvis d'alfabet i de text caracteritzen tan sols una part del procés que fa emergir «Modernitats». En aquesta línia, l'autor ens presenta la interacció dels dos puntals de la tradició: el llibre de la naturalesa i el llibre de l'escriptura o revelació. L'un procedeix per substitucions de l'altre per crisis, però aquest últim persistirà al costat del nou llibre geomètric de la naturalesa, fins que sigui reformulat, és a dir, fins al qüestionament final de l'estatut de la revelació, fent trontollar l'eix vertebrador de la cosmovisió cristiana. L'autor defensa que no podem privilegiar únicament el moment de substitució de l'antic llibre de la naturalesa. Els arguments que subministra giren al voltant de les conseqüències de la crítica bíblica i el seu impacte en la Il·lustració alemanya. La nova filosofia de la història substituirà el llibre de l'escriptura. Ara podem parlar d'enfonsament de la cosmovisió del *Timeu*. L'antiga unitat del *mundus* queda dispersada fins al replantejament kantianista de la filosofia de la història, i les seves projeccions en l'idealisme alemany, que suplantia el paper del llibre de l'escriptura, recomponen el *mundus* des d'una teleologia de l'acció humana en el món. Amb tot, la reconstrucció del *mundus* serà un nou ordre humà (posició de la subjectivitat lliure) sota la direcció que mostra de quina manera hauria d'anar el curs del món si hagués d'adequar-se a finalitats racionals. Però la posició de l'home

moral kantianista no reintegra encara la perduda unitat en un ordre nou, reparant les escissions, ja que és necessària la deriva idealista vers els principis constitutius de la consciència com a desplegament progressiu de la raó i, en resum, com a remundanització de la realitat a través d'allò històric. L'autor destaca els nexes entre filosofia moderna i teologia cristiana tot indicant en quin sentit el plantejament transcendent kantianista és hereu de la primacia ontològica de la llibertat. La realització del «Regne de Déu» (l'ideal que el bé suprem hagi de realitzar-se en la història) com a destí de l'home posa de manifest la importància del tema de la llibertat en la Modernitat, i l'autor en desplega les implicacions morals, socials i polítiques. La primera part del text finalitza amb l'exposició de la filosofia moderna a la llum de la intersubjectivitat, i s'hi demostra la necessitat d'incorporar en el debat d'allò modern la doctrina fichtiana de la intersubjectivitat, sense la qual no és possible la completa fonamentació de la filosofia pràctica ni la conversió de la filosofia transcendent en fonamentació última, tot conclouent que l'esperit humà és necessàriament intersubjectiu. Ara bé, abans d'acceptar acríticament tesis en relació amb un debat contemporani, hem d'entendre el gruix filosòfic de l'operació fichtiana i dotar el dret i la moral d'una fonamentació al costat de la seva projecció en la reconstrucció de l'ordre del món. En aquest sentit va dirigida l'exposició dels arguments fichtians que facilita l'autor.

La segona part del text ressenyat aprofundeix en molts aspectes plantejats en la primera. Ara ens centrarem en els intents de reconstrucció de l'ordre del món. La Mo-

dernitat és introduïda com a «cosmètica filosòfica» en el pensament clàssic alemany. Es reessituen els temes pràctics i teleològics buscant la funció mundanitzadora de la filosofia, és a dir, la filosofia com a oferidora de món articulat i coherent respecte de les finalitats de la racionalitat, on es recupera la unitat fisicomoral en les filosofies absolutes de l'idealisme. Posem en joc la construcció d'una nova unitat comprensiva de sentit. Turró deixa clar que la Modernitat no es redueix a un únic model de pensament, tot evitant de reduir unilateralment la filosofia moderna a una de les seves possibilitats internes. Això ens obliga a precisar des de quin posicionament ens apropem a allò modern i de quina manera es pot desenvolupar novament la relació amb allò postmodern, i si és realment d'interès.

La problemàtica que planteja la recepció hegeliana de Kant i Fichte és un requisit necessari per abordar la segona part. La mateixa integració del desplegament historicofàctic de la intersubjectivitat en l'horitzó dels resultats apriorístics del transcendentalisme kantiana-fichtiana assenyalava el llindar des del qual transitar envers el catàleg de posicionaments filosòfics que presenta la segona part. Hi ha, en certa manera, un dinamisme implícit que pot alterar un ordre del món que nodreix els plantejaments abstractes i que condiciona el que sabem del món. Cal aïllar conceptualment aquest dinamisme.

L'exigència d'universalitat intersubjectiva és *conditio sine qua non* perquè hi hagi món, una posició plenament racional davant la «immundícia» del merament agregat, exigència que pressuposa un home moral que manté viva l'esperança de la realització d'un ordre del món. Des d'aquí podem reflexio-

nar sobre el sentit de l'existència i el mateix supòsit de món, i se'n descobreix d'aquesta manera l'actualitat mateixa del posicionament kantiana, que en el text és àmpliament desenvolupat, respecte del sentit i la justificació d'una acció moral en el món. El món fenomènic exigeix la mateixa inclusió de l'exposició intersubjectiva que proporciona la llei pràctica, veient com l'activitat intersubjectiva i el concepte de llibertat es posicionen com a singularitats de l'edifici kantiana que es transmet a la Modernitat. Aquest posicionament és la millor garantia per no comprendre unilateralment la Modernitat des d'un únic model. A més, els límits que ha imposat la crítica de la raó, des d'aquesta transmissió, no exclouran el fet de poder pensar una experiència transdiscursiva de la divinitat. Salvi Turró ens presenta un model d'intel·lecció entre discursivitat racional i intuïtivitat inefable que intenta fixar les línies mestres de la comprensió fichtiana de la manifestació de Déu en la consciència. Tanca aquesta part (i el text) el capítol *Món i acosmisme: Hegel versus Spinoza*.

Els últims dos capítols han posat de manifest la importància de Fichte com a receptor i consumidor de la filosofia transcendental i la seva transmissió en el context de l'idealisme (Schelling-Hegel), en què allò definitiu i singular serà saber el que es manifesta, definint un procés, una historicitat. Allò passat no serà error sinó etapa del procés, i d'aquesta manera, una reconstrucció historiogràfica de la Modernitat té ara ple sentit. Tanmateix, aquesta rellevància de Fichte-Kant ha de ser matisada i passada pel filtre hegeliana i l'omnipresent desideratum spinozista d'una voluntat indiferent de Déu (a més de l'enfonsament dels «dos llibres»)

que projecta la reconstrucció de la Modernitat envers resultats en certa manera imprevisibles. El procés de reconeixement intersubjectiu s'ha de relacionar amb una elevació de la consciència a la perspectiva divina. Concloure el text amb Hegel i les seves repercussions ens remet també al seu principi, però ara hem incorporat la perspectiva de l'Absolut, més enllà de la de l'esperit objectiu que referia i completava un àmbit intersubjectiu sociopolític, insuficient per «salvar» la Modernitat. El discurs sobre la Modernitat no pot excloure el transcendent. Aquest capítol final ens permet observar les relacions entre el «món» hegelian, el *kósmos*-natura del model timeic i la *natura naturata* «acòsmica» de Spinoza. Som davant la plena irrupció de Déu en la història del món que trenca l'esquema de la temporalitat lineal i de la causalitat mecànica de la sèrie spinozista dels modes. Entraríem en l'època de l'esperit amb totes les seves conseqüències. Aquest és el sentit de la nostra Modernitat.

En conclusió, ens trobem davant d'un text molt ben documentat i estructurat, en una exposició rica en matisos i notes a peu de pàgina precises, que argumenta, justifica i alhora suggereix. El text demana una lectura pausada i meditativa. No és un text divulgatiu, sinó de projecte i de reflexió. A més de mostrar les articulacions sistemàtiques entre els diversos autors que configuren la història de la filosofia moderna, ens aporta perspectiva pròpia en la vigència de la filosofia com a orientadora i reorganitzadora de món, mostrant-se aquest concepte com a quelcom d'elaborat racionalment, no merament donat empíricament o exhibit des d'una quotidianitat a filosòfica de la

immediatesa. En definitiva, qualsevol debat entre Modernitat i postmodernitat hauria d'emfatitzar-ho, però un cop acceptada la seva tesi ens adonem que hi ha una manera de considerar la Modernitat que desborda la contraposició mateixa, una consideració que escapa d'allò «immund» i alhora exigeix un coneixement no-mundà. El text ens introdueix directament en la llarga experiència de l'autor com a docent, i la perspectiva que se'n ofereix és producte d'una sostinguda meditació sobre el sentit de la filosofia moderna. La història del món, com a epifania del diví, ens pot ara, encara que sigui sota l'ombra de la malenconia, remetre novament a la reconstrucció de l'ordre del món.

Lluís SALVADOR
Universitat de Barcelona

Dotan Leshem, *The Origins of Neoliberalism*.

Nova York: Columbia University Press, 2016.

El mes de juny de l'any 2016 l'editorial de la Universitat de Colúmbia de Nova York va publicar *The Origins of Neoliberalism*, el primer llibre de Dotan Leshem, professor de la Facultat de Ciències Polítiques de la Universitat de Haifa, a Israel. Amb aquest llibre, Leshem –economista i doctor en filosofia– culminà les seves darreres investigacions sobre l'evolució històrica del significat d'*economia* a Occident –des del concepte grec fins a l'economia neoliberal contemporània. No obstant això, l'obra no constitueix un mer repàs de la història filo-